ΠΑΛΛΑΣ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ.

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΑΠΑΞ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ.

ΥΠΟ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΒΩΤΥΡΑ.

Ὑπολοχαγοῦ.

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΠΑΤΡΩΝ 11 ΙΟΥΝ. 1969

ΕΤΟΣ Α'. ΦΥΛ. Δ'. | ΙΟΥΛΙΟΣ 1877.

ΤΥΧΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος μέχρι τῆς παρούσης κρίσεως ἐν συνόψει διατετυπωμέναι.

Ὑπὸ

ΕΡΡΙΚΟΥ Β. Ι. ΘΕΙΡΣΧΙΟΥ διδάκτορος κ.τ.λ.

Δυσχερὲς βεβαίως ζήτημα ἦν ἐν ἀρχῇ τοῦ ἀγῶνος, ἐὰν ἔπρεπε νὰ λάβωσι μέρος εἰς αὐτὸν ἢ οὔ. Διὰ τὰς μήπω ἀκαταγωνίστους φυλὰς ἦν τοῦτο εὔκολον, διότι αὗται ἠδύναντο νὰ ἐξεγερθῶσι καὶ σπεύσωσι πρὸς βοήθειαν τῶν ὁμοφύλων. Ἄλλαι ὅμως ἄλλως διέκειντο Ἴσως ἤθελον πράξει ὀρθῶς οἱ Χριστιανοὶ ἱερεῖς, ἐὰν ἐν τέλει ἀπὸ κοινοῦ συνεφώνουν, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς Χριστιανισμὸς ἐκ τῆς ἰδιαζούσης ἀνατροφῆς τῆς ξένης κυριαρχίας δὲν ἦτον εἰσέτι ὅσον ἔπρεπε κεκαθαρμένος καὶ ἦν ἀνάγκη νὰ ἀναμείνωσιν ἁρμοδιωτέρας περιστάσεις. Ἀλλ' ἀφοῦ οἱ Ἕλληνες ἠσπάσθησαν τοῦτο ἐν συνειδήσει, ἀφοῦ ὁ κῦβος ἀνερρίφθη, ὅτε τέλος ἔστη λαὸς κατέναντι λαοῦ, ὁ καταπεπιεσμένος κατέναντι τοῦ καταπιεστοῦ, ὁ ἀσθενέστερος κατέναντι τοῦ ἰσχυροτέρου, ἀφοῦ πράγματα εἶα τὰ ἐν Χίῳ συνέβησαν, τότε ἠγέρθη ζήτημα ἕτερον ἐν τοῖς χριστιανοῖς μοναρχαῖς. Δίκαιον ἆρά γε εἶναι νὰ ἐγκαταλειφθῶσιν οἱ Ἕλληνες εἰς τοὺς Τούρκους καὶ νὰ παραδοθῶσι πρὸς τιμωρίαν εἰς τὸν ὄλεθρον διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς προπέτειαν καὶ ὑπερηφάνειαν, ἧς ἡ ἐξέγερσις καθίστατο ἔνοχος; Οἱ ἐκ τῆς μετερνιχείου σχολῆς πολιτικοὶ ἔλεγον, ὅτι ἡ πρὸς τὴν ἀρχὴν ὑπακοὴ καὶ ἀνοχὴ ἦν τὸ μόνον καθῆκον, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου πᾶν ἄλλο μηδενίζεται, ὅτι ἦν παράβασις καὶ βλάβη τῆς παθητικῆς ὑπακοῆς, ἔγκλημα, οὗ ἕνεκα πᾶσα ἀξίωσις πρὸς συμπάθειαν καὶ οἶκτον παραβλάπτεται. Ἀλλ' ὑπάρχουσι καθήκοντα ὑψηλοτέραν θέσιν κατέχοντα. Γνωστή ἐστι τοῖς πᾶσιν ἡ τῆς ψυχῆς διάθεσις, ἡ ὁποία παραβαινόμενον καθῆκον μέγιστον θεωρεῖ, καὶ τὰς μεγίστας ἐντολὰς, τὰς τῆς πραότητος καὶ εὐσπλαγχνίας ἐν ὑστέρῳ τίθεται. Τοῦτο ποιεῖ τὴν ψυχρὰν ἐκείνην οὐδετερότητα, αὕτη ποδοπατεῖ τὸν βασιλικὸν τῆς ἀγάπης νόμον, αὕτη ἦν ὁ ἐν τῇ πολιτικῇ φαρισαϊσμός.

Οὐδέποτε ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος διετέλει ἡσυχος ἐν ταύτῃ τῇ ὑποθέσει. Ἐπὶ τῆς τελευταίας αὐτοῦ περιηγήσεως 1825, πρὸς τὰ νότια τοῦ κράτους, ὑποδεξάμενος αὐτὸν ἐν Μόσχᾳ ὁ μητροπολίτης ἐντῷ καθεδρικῷ ναῷ ἐξέτεινε πρὸς αὐτὸν τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ λέγων, «ἀσπάσθητι τὴν εἰκόνα τοῦ Ἐσταυρωμένου, ὁ ὁποῖος διὰ τὸ πρὸς τοὺς πιστοὺς αὐτοῦ ἔγκλημά σου ἐκ νέου σταυροῦται.» Ὁ αὐτοκράτωρ προσπεσὼν πρὸς τὴν γῆν ἔκειτο ἐπὶ πολὺ ἄναυδος, μετ' οὐ πολὺ δ' ὑ-

στερον ἀπέθανεν ἐν Ταϊγανίῳ τὴν 1 Δεκεμβρίου 1825.

Ὁ Ἑλληνικὸς ὑπὲρ ἐλευθερίας πόλεμος εἶχεν ὀλιγωτέραν συγγένειαν πρός τινα τῶν νεωτέρων ἐπαναστάσεων. Ἀλλὰ δι' αὐτὸ τοῦτο δέον ν' ἀνερευνήσωμεν μέρος τι ζοφῶδες ἐν αὐτῷ τοῦ ὅλου ζητήματος, διότι πάντων τῶν πολέμων ὁ ἀποτροπαιότατός ἐστιν ὁ θρησκευτικός. Μεγίστη κατάχρησις τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ ἐστιν, ἐὰν ἐν ὀνόματι αὐτοῦ μετέρχεταί τις βιαιότητας πρὸς τοὺς μὴ πιστεύοντας εἰς αὐτόν. Καὶ αἱ σταυροφορίαι ἦσαν μαρτύριον τῆς νοθεύσεως τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς διαφθορᾶς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν τοῖς τότε σταυροφόροις. Διότι ὁ Ὀσμάνος δὲν εἶναι Χριστιανός, τοῦτο εἰς οὐδένα συγχωρεῖ νὰ ἐξεγείρηται κατ' αὐτοῦ· διότι ὁ ἠττηθεὶς ἐχθρὸς δὲν πιστεύει εἰς Χριστόν, εἰς οὐδένα τοῦτο παρέχει δικαίωμα νὰ μεταχειρίζηται αὐτὸν μετὰ μίσους καὶ μανίας· ἐὰν ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ὑβρίζεται καὶ καταδιώκεται, δὲν ἀπορρέει ἐκ τούτου ἐξουσία πρὸς καταπάτησιν τῆς πίστεως ἀπέναντι τοιούτων ἐναντίων. Ἐὰν ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις θεωρηθῇ θρησκευτικὸς πόλεμος, δι' αὐτὸ τοῦτο τότε ἐστὶν ἀποδοκιμαστέα· ἐὰν ὅμως ἐξ ἑτέρας ἐπόψεως κριθῇ ὡς ἐθνικὸν ζήτημα, τότε ἐστὶν ἀξία συμπαθείας καὶ πως θαυμασμοῦ.

Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς νεωτάτοις χρόνοις ἐπεκράτησε νεωτερισμὸς νὰ περιφρονῶσι τοὺς Ἕλληνας καὶ κακολογῶσι τὴν ἐξέγερσιν αὐτῶν, δι' ὃς διεδίδοντο πρὸ τριάκοντα καὶ τεσσαράκοντα ἐτῶν ἀσαφεῖς σπερμολογίαι. Ἀληθὲς μέν ἐστιν ὅτι ἡ ἐξέγερσις αὕτη ἐμιάνθη δι' ἀνομημάτων, ἐπιδίωξις συμφερόντων καὶ πλεονεξία συνάμα σπουδαῖον εἶχον ἐν αὐτῇ μέρος καὶ καθαρώτερον καὶ εὐγενέστερον πρόκειται παράδειγμα ὁ Ἀνδρέας Χοφερος 1) ἢ ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης· ἀλλ' ἀναμνησθῶμεν, ὅτι παρὰ ταῖς μεγάλαις κακίαις ἀνεδείκνυντο ἡρωϊκαὶ ἀρεταί, αἱ ὁποῖαι ἐπιβάλλουσι σιγὴν εἰς τὴν πρὸς ῥομφὰς καὶ ψόγους τάσιν ἡμῶν· καθιέρωσις τῶν περιουσιῶν, τῶν γηίνων ἀπολαύσεων, τῆς ἰδίας ζωῆς καὶ τοῦ πολυτιμοτάτου τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, τῶν ἰδίων συγγενῶν, διὰ τὸ μέγα τῆς πατρίδος ζήτημα καὶ διὰ τὸ αἰσιώτερον τοῦ ἔθνους μέλλον. Ἐνταῦθα εὑρισκόμεθα ἐπὶ ἐδάφους ὅλως ἀλλοίου τοῦ τὰ πάντα ἐξημεροῦντος καὶ περιστέλλοντος ἡμετέρου πολιτισμοῦ. Ὁποίαν σχέσιν ἔχει τὸ τολμηρὸν καὶ δυσπειθὲς θηρίον πρὸς τὴν εὐπειθῆ τοῦ χωρικοῦ ἀγέλην, τὴν αὐτὴν οἱ χαρακτῆρες ἐκεῖνοι πρὸς ἡμᾶς. Ὁ μεσαιὼν γέμει ἀρετῶν ἀλλὰ καὶ ἐλαττωμάτων. Ἐνταῦθα βλέπομεν λαὸν ὁ ὁποῖος εἰς μακρὰν νύκτα βυθισθείς, αἴφνης ἐξαναδύει ἀπὸ τοῦ μεσαιῶνος καὶ παράδοξον φαινόμενον, ἐμφανίζεται ἐπὶ τῆς παλαίστρας τῆς νεωτάτης ἱστορίας. Ἐάν τις ἀναλογισθῇ, πόσον ἐν τοῖς Βυζαντινοῖς χρόνοις ἤδη ἦν πεπτωκὼς, καὶ πόσον ὀλεθρίως ἐπόμενον ἦν νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λαοῦ ἡ ἐπὶ ἑκατονταετηρίδας μακρὰ δουλεία αὐτοῦ, ἔχει ὀλιγωτέρας αἰτίας νὰ ἐκπλήττεται, ὅτι οἱ Ἕλληνες τόσας μόνον κακὰς ἰδιότητας κέκτηνται, ἐν συγκρίσει τῶν τόσων εἰς αὐτοὺς ἔτι εὐγενῶν ὑπαρχουσῶν.

Ἐν τῷ χρόνῳ τῆς ἐχθρᾶς πρὸς τὴν ἐλευθερίαν συνόδου ἐκείνης οὐδὲν εὐνοϊκὸν οὖς οἱ μονάρχαι ἔτειναν εἰς τὰς πρὸς βοήθειαν ἐπικλήσεις τῶν Ἑλλήνων. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη, ἀποκρουσθεῖσα ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων, ἔπρεπεν ἐπιτεινομένης τῆς ἀνάγκης ν' ἀποδεχθῇ ὑπὸ τῶν λαῶν. Βλέπομεν τὴν Ἑλλάδα ἐν τοῖς ἔτεσι 1823, 24, καὶ 25 ἑκάστοτε ἐπὶ τοσοῦτον βαθύτερον βυθιζομένην, ὥστε καταληφθεῖσα ὑπ' ἀνθρωπίνης βοηθείας οὐδὲν πλέον πρὸ ἑαυτῆς ἔβλεπεν ἢ τὴν ἀπώλειαν. Τότε ὅμως ηὐδόκησεν ἀνωτέρα τις δύναμις οἰκτιρμονεστέρα τῶν δυνατῶν τῆς γῆς, νὰ ὑπολάμψῃ παρ' ἐλπίδα αὐγὴ αἰσιωτέρας ἡμέρας.

Ἐσωτερικὴ ἐν τοῖς Ἕλλησι διχόνοια, ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου Βότζαρι, ἡ ἄφιξις τοῦ λόρδου Βύρωνος καὶ βραχεῖά τις ἐν Ἑλλάδι ἐνέργεια, ὁ θάνατος τοῦ Ὀδυσσέως, ἡ πτῶσις τῶν Ψαρῶν καὶ ὁ κατὰ θάλασσαν ἀγὼν κατὰ τοῦ ἐπερχομένου Αἰγυπτιακοῦ στόλου, ταῦτα εἰσὶ τὰ κύρια συμβεβηκότα ἐν ἔτει 1823 καὶ 1824.

Τὰ πρῶτα δύο ἔτη τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος ἀνεπολοῦτο μετὰ πόθου βραδύτερον ὡς ἐποχὴ τῆς ὁμονοίας μακαρία. Ὁ μέγιστος μόνον κίνδυνος ἴσχυσε νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τοὺς Ἕλληνας ὁμοφροσύνην, ἐνῷ μετὰ νικηφόρον ἔκβασιν κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ διίσταντο πάλιν πρὸς ἀλλήλους.

Εἰς μὲν τοὺς Ὀθωμανοὺς ἕνεκα τῶν ἀπωλειῶν τοῦ ἔτους 1822 ἐπῆλθε κάματος, τὰ μέσα δὲ καὶ αἱ παρασκευαὶ πρὸς ἀνάληψιν τοῦ ἀγῶνος ἦσαν εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὰς μεγαλαύχους αὐτῶν ἀπειλάς· εἰς δὲ τοὺς Ἕλληνας

1) Ἀρχηγὸς τῆς ἐν Τηρόλῳ κατὰ τοῦ Ναπολέοντος ἐπαναστάσεως ἐν ἔτει 1809, ξενοδόχος πρότερον τῆς πλησίον τοῦ ἁγ. Λεονάρδου κώμης Σάνδης. σ. μ.

ἐπεγένετο ὑπερηφανία καὶ ἀφροντισία, καὶ ἡ ἐξάσκησις τῆς δυνάμεως ἐπὶ τὴν πατρίδα καὶ ἡ διαρπαγὴ τῶν πόρων αὐτῆς ἦσαν ἀντικείμενα τῆς διαρπαγῆς καὶ τῆς στάσεως. Οὐδεμία ἐξουσία ὑφίστατο, εἰς ἣν πάντες μετ' εὐορκίας καὶ πραότητος νὰ δύνανται νὰ ὑποκύψωσι. Τὰ ὕψιστα τῶν δικαιωμάτων ἐν τῇ νομοθετικῇ συνελεύσει καὶ ἐν τῇ ἐκτελεστικῇ ἀρχῇ κατελαμβάνοντο ὁτὲ μὲν ὑπὸ ταύτης, ὁτὲ δὲ ὑπ' ἐκείνης τῆς μερίδος, οὐδεὶς δ' ἴσχυσε νὰ παράσχῃ ἀξίαν εἰς τὴν πατρίδα ἐπ' ἀγαθῷ τῆς πατρίδος. Αἱ διενέξεις αὗται ἐξερράγησαν ἐπὶ τῆς ἐν Ἄστρει ἐθνικῆς συνελεύσεως καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἐπεξετάθησαν, ὥστε Πάνος ὁ υἱὸς τοῦ γηραιοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, τῇ 10 Δεκεμβρίου 1823 ἐπιπεσὼν διέλυσε τὴν ἐν Ἄργει συνέλευσιν καὶ τὸ ἐπιὸν ἔτος πόλεμος ἐμφύλιος ἐπινεμόμενος διὰ λῃστῶν ἠρήμωνε τὴν χερσόνησον, ἡ ὁποία ἤδη ἤρχετο νὰ ἀναθάλλῃ. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐπανέστη μετὰ τῶν τῆς Πελοποννήσου προεστώτων κατὰ τῆς κυβερνήσεως, ἧς προεξῆρχον οἱ τῆς συνταγματικῆς μερίδος ἄνδρες. Ὁ Κολέτης καὶ ὁ Γούρας, διεξήγαγον τὴν πάλιν ἐπιτυχῶς, τοῦ Πάνου πεσόντος κατ' αὐτὴν καὶ τοῦ γηραιοῦ Κολοκοτρώνη ἀπαχθέντος αἰχμαλώτου εἰς τὴν ἐν Ὕδρᾳ μονὴν τοῦ προφήτου Ἠλίᾳ, ἵνα τὰ ἑαυτοῦ μηχανεύματα καταπαύσῃ.

Ἐκ τῶν τοιούτων σκηνῶν εἵπετο ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἤθελεν ἀπολέσει τότε τήν τε ἐπιτεινομένην συμπάθειαν καὶ τιμὴν τῆς Εὐρώπης, ἐὰν αὕτη δὲν ἤθελεν ἐμπεδωθῇ διὰ ταὐτοχρόνων δειγμάτων ἡρωϊκῆς ὑπὲρ πατρίδος αὐταπαρνήσεως.

Ὁ Ὀμὲρ Βριόνης ὁ τῆς Σκουτάρεως σατράπης, εἰσῆλασεν ἀπὸ βορρᾶ εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ τῷ θέρος τοῦ 1823. Διετέλουν δὲ εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ οἱ Ἀλβανοὶ τῆς σατραπείας αὐτοῦ Χριστιανοί, οἵτινες νῦν κατὰ Χριστιανῶν ἐμάχοντο. Αἱ τῶν Ἀγράφων καὶ τοῦ Ἀσπροποτάμου χῶραι ἦσαν ὑποτεταγμέναι ἤδη, ὅτε ὁ Βότζαρης μετὰ τῶν Σουλιωτῶν τὸν ἐχθρὸν ἀνέμενον. Τὰ δεδοκισμένα ταῦτα ἐν τοῖς προτέροις κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἀγῶσι στρατεύματα, τὰ πρῶτα ἐν Ἑλλάδι κατά τε τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν αἰδημοσύνην ἦσαν λίαν ἀσθενῆ κατὰ τὸ πλῆθος, ὅπως ἀναλάβωσι τακτικὴν κατὰ τοῦ σατράπου ἐκστρατείαν. Τότε ἐτόλμησεν ὁ Βότζαρης, καίπερ προαισθανόμενος τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι ἐκάλουν αὐτὸν Γκιαούρ πασσᾶν, ἀφεύκτως τὸν ἑαυτοῦ θάνατον, ἵνα ἀνακόψῃ τὸ ἐφ' ἑ-

αὐτῷ καὶ ἐξασθενίσῃ τοὺς κατὰ τοῦ Μεσολογγίου ἐπερχομένους ἐχθρούς, μετὰ τῶν 350 ἀνδρῶν αὐτοῦ τὴν νυκτερινὴν ἐπίθεσιν κατὰ τὴν νυκτερινὴν ἐπίθεσιν τοῦ 1823, καὶ ἔπεσεν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου. Οἱ Σουλιῶται αὐτοῦ μετεκόμισαν τὸ λείψανον καὶ τὰ λάφυρα εἰς Μεσολόγγιον, τὸ ὁποῖον ἐπολιορκήθη ὑπὸ τοῦ Ὀμὲρ Βριόνη ἄνευ ἐκβάσεως μέχρι τοῦ χειμῶνος.

Ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ἐγένοντο αἱ πρῶται φιλελληνικαὶ διακηρύξεις ἐν Σκωτίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ. Τὴν δὲ 3 Αὐγούστου 1823 προσωρμίσθη ὁ λόρδος Βύρων εἰς Κεφαλληνίαν, ὅπως ἐντεῦθεν τὴν πορείαν τῶν πραγμάτων ἐπισκοπῇ, καὶ τοὺς Ἕλληνας ὑποστηρίζῃ καὶ βοηθῇ. Ἀξιοθαύμαστόν ἐστι πόσον ἐν αὐτῷ ἡ δύναμις τῆς θελήσεως καὶ ὁ πρακτικὸς νοῦς τοῦ γνησίου Ἄγγλου συνεδυάσθη μετὰ τῆς ποιητικῆς μεγαλοφυΐας. Ἡ βραχεῖα αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι ἐνέργεια ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὑπόδειγμα ὀρθῆς χρήσεως τῆς προσωπικῆς δυνάμεως καὶ τῶν χρηματικῶν μέσων. Ὅτε αὐτὸς τὴν 5 Ἰανουαρίου εἰς Μεσολόγγιον προσωρμίσθη, συνεκάλεσε μετὰ τοῦ φίλου αὐτοῦ Μαυροκορδάτου πάντας εἰς συνέλευσιν, ἵνα ἐξομαλύνῃ τὰς τῶν Ἑλλήνων διαφορὰς καὶ συμπληρώσῃ τὴν ὀχύρωσιν τοῦ Μεσολογγίου. Μετέσχε δὲ τῆς περὶ τὴν Ναύπακτον (Λέπανθον) μάχης ἀλλὰ δὲν ἔτυχεν αὐτοῦ ὁ θάνατος ἐν τῷ πεδίῳ τῆς τιμῆς, διότι ἀπέθανεν ἐν τῷ ἐξ ἑλῶν νοσηρῷ κλίματι τοῦ Μεσολογγίου τὴν 19 Ἀπριλίου 1824 ἐν καταψύξει καὶ πυρετῷ, 37 μόνον ἐτῶν τὴν ἡλικίαν. Τοῦτον ἐθρήνησε ἅπαν τὸ ἔθνος καὶ τὸ δημόσιον ἐπ' αὐτῷ πένθος διήρκεσεν ἐπὶ 21 ἡμέρας· ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἄρτης Πορφύριος καὶ ὁ Μαυροκορδάτος, οἱ Σουλιῶται καὶ οἱ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Βύρωνος ἐξοπλισθέντες πολεμισταὶ παρέπεμψαν τὸ λείψανον αὐτοῦ εἰς τὸ ἐνδιαίτημα τῆς αἰωνίου ἀναπαύσεως παρὰ τοῖς τάφοις τοῦ κόμητος Νορμάνου καὶ τοῦ Μάρκου Βότζαρη.

Ἐν τῇ δυτικῇ Ἑλλάδι ἐπέρανε τὸ ἔτος τοῦτο ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρούτσος, ὁ τραχύτερος τῶν ὁπλαρχηγῶν τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος, τὸ πλῆρες τερατουργημάτων στάδιον αὐτοῦ. Οὗτος ἦν ἐκ τῶν ὁπλαρχηγῶν τῆς ἀποτροπαίου σχολῆς τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, ἀσεβὴς ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ. Ἠγωνίσθη δὲ λίαν ἐπιτυχῶς ἐν Ἀττικῇ καὶ Βοιωτίᾳ καὶ παρὰ ταῖς Θερμοπύλαις κατὰ Ἀλλ' εἶτα συνδέσας πάλιν μετ' αὐτῶν σχέσεις, ἀπώ-

λετε τὴν παρὰ τῶν Ἑλλήνων πίστιν. Ὁ σκοπὸς αὐτοῦ ἦν νὰ ἱδρύσῃ ἐν Εὐβοίᾳ αὐτοτελῆ ἡγεμονίαν. Κατεῖχε δὲ ἐπὶ τοῦ ὄρους Παρνασσοῦ τὸ ἀπόρθητον Κωρύκειον ἄντρον, ἐν ᾧ ἐνδιητᾶτο μετὰ τοῦ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβροῦ αὐτοῦ Ἄγγλου Τρελάβνου, φίλου τοῦ Βύρωνος καὶ διετήρει ἐν ἀσφαλείᾳ τούς τε θησαυροὺς καὶ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ.

Ἀνακηρυχθεὶς οὗτος προδότης τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος συνελήφθη τέλος ὑπὸ τοῦ Γούρα καὶ καθειρχθη ἐν τῇ Ἀκροπόλει. Ὁ θάνατος δ' αὐτοῦ ἐστὶν ὅλως μυστηριώδης· πιθανὸν ὅτι ἐβασανίσθη ἵνα ἀναγκασθῇ νὰ καταδείξῃ τοὺς θησαυροὺς αὐτοῦ, εἶτα δὲ κατεκρημνίσθη ἐκ τοῦ παραθύρου. Οὗτος ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα, τὰ βουλεύματα καὶ τὴν τύχην ἐστὶν ὁ Βαλλενστάϊνος τοῦ πολέμου τούτου.

Ἡ μικρὰ νῆσος Ψαρά, ἡ τοῦ Κανάρη πατρίς, διετέλει μέχρι τοῦδε ἀθικτος. Οἱ τολμηροὶ δ' αὐτῆς θαλασσοπόροι ἐπεχείρουν ἀποβάσεις καὶ ἐκδρομὰς ἐν τοῖς παραλίοις τῆς Μικρασίας καὶ προκαλοῦντες οὕτω τοὺς Τούρκους ἐξηρέθιζον αὐτοὺς τὰ μέγιστα. Διὸ τὴν 2 Ἰουλίου 1824 περιεκύκλωσε τὴν νῆσον ὁ νέος ναύαρχος Κοσρὲφ πασσᾶς διὰ τοῦ ἐκ 200 πλοίων συγκειμένου στόλου αὐτοῦ. Οἱ Ψαριανοὶ ἐνισχυθέντες ὑπὸ χιλίων πολεμιστῶν ἐκ τοῦ ὄρους Ὀλύμπου, οἱ ὁποῖοι ἠναγκάσθησαν νὰ καταλίπωσι τὴν ἑαυτῶν πατρίδα, διενοήθησαν νὰ ὑπερασπισθῶσι τὴν νῆσον ὡς τι φυσικὸν φρούριον, ἀντὶ τοῦ νὰ ἐμπιστεύσωσιν ἑαυτοὺς εἰς τὰ ξύλινα τείχη, ὡς ποτε οἱ Ἀθηναῖοι. Εἰς μάτην συνεβούλευσεν ὁ Κανάρης νὰ ἀναρτήσωσι τὰ πάντα ἀπὸ τοῦ κατὰ θάλασσαν ἀγῶνος, διαρκοῦντος δὲ σφοδροῦ κατὰ τῆς πόλεως κανονοβολισμοῦ, τουρκικὸς στρατὸς, ὑπὸ τοῦ καπνοῦ κεκαλυμμένος, ἀπέβαινεν εἴς τι μέρος ἰδιαίτερον, ἐκυρίευεν τοὺς πλησίον προμαχῶνας καὶ ἀνεστήλου ὄπισθεν τῆς πόλεως τὰ σημαίας αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων. Ἐνταῦθα ἐδέησεν, ἀπέναντι τοιαύτης ἐχθρικῆς ὑπεροπλίας, νὰ πέτωσιν οἱ ἀνδρειότατοι ἐξ αὐτῶν, διότι τὸ πᾶν ἦτο ἀπωλεσμένον. Πλήθη ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παίδων ἐζήτουν, καίπερ ματαίως, νὰ διεκφύγωσι διὰ πλοιαρίων. Γυναῖκες κατεκρημνίζοντο μετὰ τῶν τέκνων αὐτῶν εἰς τὴν θάλασσαν, ὅπως ἀποφύγωσι τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὴν ἀτιμίαν. Ἡ ἡμέρα αὕτη ἦν ὡς ἐν Τριπόλει ἡ ἐν Χίῳ ἡμέρα φόβου καὶ τρόμου, ἀλλ' ἐνταῦθα ἡ τελευταία τοῦ δράματος πρᾶξις ἄλλως κατέληξεν ἢ ἐκεῖ. Ἐνῷ οἱ Μουσουλμάνοι διήρπαζον καὶ ἐπυρπόλουν τὴν πόλιν, ἐνεκλείοντο 600 Μακεδόνες μετὰ γυναικῶν καὶ παίδων ἐντὸς τοῦ ὀχυροῦ μοναστηρίου τοῦ Ἁγ. Νικολάου, καὶ ἐν αὐτῷ ἠμύνοντο τὸν ἐχθρὸν μέχρι νυκτὸς, τὴν δὲ τετάρτην ἡμέραν ἐπανέλαβον μὲν οἱ Τοῦρκοι πάσῃ δυνάμει τὴν ἔφοδον, ἐκεῖνοι ὅμως ἀφοῦ ἀπώλεσαν δύο τρίτα ἐκ τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ, ἀπεφάσισαν νὰ ἀποθάνωσιν εὐκλεῶς ὡς ὁ Σαμψὼν κατὰ τὸν θάνατον λαμβάνοντες ἐκδίκησιν. Περὶ τὴν 4 λοιπὸν μετὰ μεσονύκτιον ἐπανέλαβον τὸ πῦρ, ἐκ πάντων δὲ τῶν μερῶν ἀνέβαινον οἱ Τοῦρκοι τὰ ὅπλα ἀνὰ χεῖρας ἔχοντες καὶ ἡ Ἑλληνικὴ σημαία κατέπιπτε· λευκοῦ δέ τινος σήματος μετ' ἐπιγραφῆς «ἐλευθερία ἢ θάνατος» ἀρθέντος, ἐπικολούθησε κανονοβολισμὸς ἐκ συνθήματος, φρικώδης δὲ ἐκπυρσοκρότησις διέσεισε τὴν νῆσον καὶ τὴν θάλασσαν ἐπὶ μακρὸν διάστημα. Πολιορκημένοι δὲ καὶ ἐφορμῶντες ἐτάφησαν ὑπὸ τὰ ἐρείπεια τοῦ Ἁγ. Νικολάου καὶ μόνον δύο ἐκ τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ μοναστηρίου περιῆλθον εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν ζῶντες. Ἐνῷ δὲ τοῦτο ἐν τοῖς βορείοις τοῦ Αἰγαίου πολλὰ τοιαῦτα συνέβαινεν, ἐπήρχετο ἐκ νέου μέλαινα καταιγὶς, ἀπειλητικωτέρα πασῶν τῶν μέχρι τοῦδε. Μεχμὲτ Ἀλῆς, ὁ πολυμήχανος καὶ ἐπιχειρητὴς σατράπης τῆς Αἰγύπτου, εἶχεν ἀνυψωθῆ ἤδη εἰς δύναμιν ὑψηλοτέραν τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ τῶν Ἰωαννίνων, πρὸς τὸν ὁποῖον οὗτος ὡς τύραννος καὶ περὶ τὰ θεῖα ἀσεβὴς περιεβάλλετο. Ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν θησαυρῶν τῆς κοιλάδος τοῦ Νείλου καὶ τῶν ἀτυχῶν αὐτοῦ κατοίκων καὶ ἡ Εὐρωπαϊκὴ διαμόρφωσιν τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἦσαν τὰ μέσα, δι' ὧν διενοεῖτο νὰ ἀνυψώσῃ τὴν Αἴγυπτον εἰς μεγάλην δύνομιν καὶ νὰ καταστασθῇ ἡ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τοῦ Καλίφου, ἡ κύριος τοῦ Ὀσμανικοῦ κράτους. Αἱ τῆς Πύλης ἀνάγκαι ἐν τοῖς πρώτοις τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος ἔτεσι παρέσχον εἰς αὐτὸν εὐκαιρίαν πρὸς ἐπιδίωξιν τῶν σχεδίων αὐτοῦ, τί δὲ ἠδύνατο νὰ ἦναι εἰς αὐτὸν ποθεινότερον ἢ ὅτι εἶχον ἀνάγκην αὐτοῦ πρὸς καταγωνισμὸν τῶν Ἑλλήνων; Ἐὰν οὗτος ἐνίκα, προέβλεπεν ὅτι ἤθελεν ἐπαυξήσει τὴν ἰδίαν σατραπείαν διά τε τῆς Κρήτης καὶ τῆς Πελοποννήσου.

Ἐν Κρήτῃ ἡττηθέντες οἱ Ἕλληνες ὑπεχώρησαν εἰς τὰ ἐνδότερα, ἀφοῦ ὁ Χασὰν πασσᾶς, ὁ γαμβρὸς τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ, ἀπέβη ἐκεῖ. Ἡ μεγαλειτέρα ἐπιχείρησις, ἡ τῆς Πελοποννήσου ὑποταγὴ, ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν θετὸν αὐτοῦ υἱὸν Ἰβραὴμ πασσᾶν. Τῇ 19 Ἰουλίου 1824 κατέλιπεν ὁ Αἰγυπτιακὸς στόλος τὸν λιμένα τῆς Ἀλεξανδρείας, συγκροτούμενος ἐκ 54 πολεμικῶν καὶ 400

φορτηγῶν πλοίων. Ἡ ἁρμάδα αὕτη ὁμοία πρὸς τὴν Ἱσπανικὴν ἐκείνην, ἡ ὁποία ἀπεστάλη ποτὲ κατὰ τῆς Ἀγγλίας, ἀνεμένετο ὑπὸ τῶν Ὑδραίων ναυάρχων Μιαούλη καὶ Σαχτούρη πλησίον τῆς Σάμου καὶ μετὰ συγκρούσεως ἱπανειλημμένης κατεναυμαχήθη μετὰ τοσαύτης αἰσίας ἐκβάσεως, ὥστε ἐκ τῶν ἑπτὰ θαλασσίων ἐκστρατειῶν τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος, αὕτη ἀπέβη διὰ μὲν τοὺς Ἕλληνας ἡ λαμπροτάτη πασῶν, διὰ δὲ τοὺς Μωαμεθανοὺς ἡ ὀλεθριωτάτη. Ἐκ τούτου ὁ Ἰβραὴμ πασσᾶς ἰδέησε νὰ ἀνακάμψῃ πρὸς Ῥόδον καὶ μέχρις Ἀλικαρνασσοῦ τῆς Μικρασίας μέχρις οὗ παρέλθῃ ὁ χειμών. Ἀλλ' ὅσον καὶ ἂν ἐπέτυχον ἐνταῦθα οἱ Ἕλληνες, ἡ πτῶσις τῶν Ψαρῶν, ἐξ ἧς ἡ Ἑλλὰς ἀπώλεσε τὸν ἕτερον τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ ἡ ἐκ τούτου ἀπώλεια δὲν ἀντεσταθμίσθη.

Ἡ σκληροτάτη τῶν δοκιμασιῶν τῆς Ἑλλάδος ἀνέτειλεν ἐν ἔτει **1825**. Τῇ **22** Φεβρουαρίου προσορμισθεὶς ὁ Ἰβραὴμ πασσᾶς ἀπέβη μεταξὺ Κορώνης καὶ Μεθώνης μετὰ **12** χιλ. ἀνδρῶν. Ἐν τούτῳ ἐνυπῆρχεν ἡ γνησία τοῦ Τούρκου ἀγριότης, ἀλλ' ἐπικεχρισμένη διά τινος εὐρωπαϊκῆς μορφώσεως, τὴν ὁποίαν μετὰ ξένων ἀναστρεφόμενος ἐπεδείκνυεν. Ὁ στρατὸς αὐτοῦ συνίστατο ἐξ Ἀράβων, Αἰγυπτίων καὶ Νουβίων, δυσειδῶν μὲν καὶ φαύλων κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν παράστημα, ἀλλ' ὁλεθριωτέρων εἰς τοὺς Ἕλληνας τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι πρὸς αὐτοὺς μέχρι τοῦδε ἀντιπαρετάττοντο. Διότι μετὰ τῆς θηριωδίας τῶν κατοίκων τῆς ἐρήμου συνήνουν οὗτοι εὐρωπαϊκήν τινα τακτικήν, ἡ ὁποία ἐδιδάχθη εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ συνταγματάρχου Sève (ὡς ἀρνησιθρήσκου Σολεϊμὰν βέη καλουμένου) καὶ ἄλλων Γάλλων τυχοδιωκτῶν. Διὰ τῶν κανονικῶν αὐτῶν κινήσεων καὶ ἰδίως διὰ τῶν μετὰ λογχῶν προσβολῶν ἦσαν οὗτοι ἐν ἀνοικτῷ πεδίῳ πολὺ καθυπέρτεροι τῶν παλικαρίων, τὰ ὁποῖα ἐν τῷ ἀτάκτῳ πολέμῳ ἦσαν ἀκαταγώνιστα. Ἐπὶ τούτοις δὲ ὁ Ἰβραὴμης ἐκέκτητο ἱππικόν, οὗ ἡ Ἑλλὰς εἶχε μεγίστην ἀπορίαν. Ἐν Κρήτῃ ἤδη οἱ Αἰγύπτιοι εἶχον ἐρημώσει τὴν χώραν ἐξωλέστατα καὶ ἐκμανεῖ κατά τε τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παρθένων φρικωδῶς 1). Φρικτὴ ἦν ἡ τύχη τῶν ἐν Πελοποννήσῳ αἰχμαλώτων γυναικῶν καὶ παίδων· καυτηριάσεις, αἰκισμοί, σκληρὰ ἐργασία, σκοτεινὴ εἱρκτή, ὑβρυστικὸς θάνατος. Πλοῖα δὲ πλήρη ἐξ αὐτῶν ἀπεστέλλοντο εἰς Αἴγυπτον, διότι ὁ πασσᾶς ὡς ἐκ τῶν διαδραματιζομένων ἐδηλοῦτο, οὐδὲν ἔλαττον διενοεῖτο καὶ ἐσκόπει ἢ νὰ καταστήσῃ τὴν Πελοπόννησον ἔρημον ἀνθρώπων, πάντα δὲ τὴν μάχαιραν διαφυγόντα νὰ ἀποστείλῃ δοῦλον εἰς Αἴγυπτον, ἔπειτα νὰ καταλάβῃ τὴν χώραν διὰ Μωαμεθανικῶν ἐξ Ἀσίας ὁρδῶν· διενοεῖτο ὡς ὁ Σεναχάριβος, ἢ ὁ Ναβουχοδονόσωρ, οἱ ἀρχαῖοι τῆς ἀνατολῆς τύραννοι νὰ ἐκριζώσῃ καὶ ἐμφυτεύσῃ λαούς, καὶ ὄντως, ἐὰν αἱ χριστιανικαὶ δυνάμεις ἐνέμενον ἐν τῇ ἀδιαφορίᾳ αὐτῶν, ἐκέκτητο τὴν πρὸς τοῦτο δύναμιν.

Ἅμα τῇ προσορμίσῃ τοῦ Ἰβραΐμη ἔπεσε τὸ φρούριον τοῦ Ναβαρίνου. Ἐν τῇ στιγμῇ ταύτῃ τοῦ τῆς πατρίδος κινδύνου ἀπελύθη ὁ γέρων Κολοκοτρώνης ἐκ τῆς ἐν Ὕδρᾳ εἱρκτῆς, καὶ διαλλαγεὶς πρὸς τοὺς ἐναντίους ἐπεχείρησεν ὡς ποτε ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Δράμαλη νὰ σώσῃ καὶ νῦν τὴν Πελοπόννησον, ἀλλ' εἰς μάτην ἤδη. Ἡ μὲν Τρίπολις ἔπεσε καὶ μετ' οὐ πολὺ κατέλαβεν ὁ ἐχθρὸς πᾶσαν τὴν χερσόνησον· μόνον τὸ Ναύπλιον ἀντεῖχεν εἰσέτι καὶ ἡ γειτνιάζουσα νῆσος Ὕδρα, ἐπὶ δὲ τῆς Στερεᾶς διετέλουν εἰσέτι ἀκαταγώνιστα δύο ὀχυρώματα, τὸ Μεσολόγγιον καὶ ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν, διὸ ὁ Ἰβραΐμης ἐστράφη πρὸς τὸ Μεσολόγγιον.

Ἡ πόλις αὕτη κεῖται ἐπὶ τῆς βορείου παραλίας τοῦ κόλπου τῶν Πατρῶν. Κατὰ μῆκος τῆς παραλίας ταύτης ἐκτείνεται πεδιάς τις **1 1/2** ὥρας περίπου τὸ πλάτος, ὄπισθεν δ' αὐτῆς κεῖται τὸ ὄρος Ζυγός. Ἡ θάλασσα ἐνταῦθα εἶναι οὕτως ἀβαθὴς ὡς ἐν Βενετίᾳ. Τενάγη μετὰ παντοειδῶν καμπῶν καὶ ἑλιγμῶν, ὑπὸ μονοξύλων μόνον πλευσίμα, διακόπτουσι τὰ ἰλυώδη ὕδατα, οὔτε δὲ οὐδεὶς στόλος ἠδύνατο νὰ προσεγγίσῃ καὶ οὐδὲν ἐκ τῶν κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον πυροβολικῶν τὴν πόλιν νὰ πυροβολήσῃ. Ἡ κατὰ ξηρὰν ὀχύρωσις αὐτῆς συνίστατο καὶ μετὰ τὰς καταβληθείσας προσπαθείας ὑπὸ τοῦ λόρδου Βύρωνος μόνον ἐκ δύο τάφρων μετὰ τειχῶν ὀλίγου ὕψους.

Ἀπὸ βορρᾶ εἰσήλασεν εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα νῦν ὁ Ῥεσγὶδ Μεχμὲτ πασσᾶς, ὁ ἰσχυρώτατος τῶν ὑπουργῶν καὶ στρατηγῶν τῆς Πύλης ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Κιουπριλῆ. Ἐκ τῆς κατὰ τὴν Μικρασίαν πατραπίας αὐτοῦ εἶχεν οὗτος τὴν ἐπωνυμίαν Κιουτάης. Πάντες ὑπε-

1) Περὶ τῶν ὠμοτήτων τῶν ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων ἐν Κρήτῃ τῷ 1824 γενομένων, παράβαλε Repell, «τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα», σ. 164—166 κατὰ τὸν Prokesch v. Osten, «ἀπομνημονεύματα» ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, II. σ. 230.

χώρουν πρὸ αὐτοῦ, τὰ μαχιμώτατα τῶν παλικαρίων τῶν ὀρέων καὶ οἱ Σουλιῶται ὁπλαρχηγοί, ὡς ὁ Νότη Βότζαρης, ὁ ἀδελφὸς τοῦ φονευθέντος Μάρκου, κατέφυγον εἰς τὴν πόλιν μετὰ πλήθους προσφύγων.

Τῇ 2 Αὐγούστου 1825 ἀπετράπη εὐτυχῶς ἡ ἐπιπεσοῦσα καταιγίς. Στρατός τε καὶ στόλος διετάχθησαν ἤδη ἵνα ἀποκλείσωσι τὴν πόλιν δι' ὅλου τοῦ χειμῶνος καὶ λιμοκτονήσωσιν αὐτήν. Ἀλλ' ὁ Μιαούλης, ὁ τῆς Ὕδρας ναύαρχος, ἀνεδείχθη μετ' ὀλίγων δυνάμεων τρὶς ἐπὶ τοσοῦτον εὐτυχής, ὥστε νὰ διελάσῃ διὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου καὶ ἐφοδιάσῃ τοὺς πολιορκουμένους ἐκ τροφῶν. Οἱ κάτοικοι δὲ τῆς γειτνιαζούσης νήσου Ζακύνθου διέπεμψαν ὅτι ἠδυνήθησαν ὅ,τι ἠδυνήθησαν πρὸς βοήθειαν αὐτῶν.

Ἐν μέσῳ τῷ χειμῶνι προσῆλθεν ὁ Ἰβραὴμ πασσᾶς, ἵνα αὐτὸς ἀναλάβῃ τὴν πολιορκίαν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐξεφράζετο χλευαστικῶς περὶ τούτου τοῦ φράκτου, τὸν ὁποῖον ὁ Ῥεσχὶδ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκπολιορκήσῃ. Τὸ πυροβολικὸν αὐτοῦ κομισθὲν ἐκ Γαλλίας διῳκεῖτο ὑπὸ τοῦ βαρόνου Πέτρου Βογιέρου. Οὕτω λοιπὸν ὁ Ῥεσχὶδ κατέλιπεν εἰς τὸν Αἰγύπτιον τὴν διοίκησιν τῆς πολιορκίας. Οἱ πολιορκούμενοι ἔβλεπον, ἐφ' ὅσον ἐξικνεῖτο ὁ ὀφθαλμὸς, πρὸς μὲν τὸ μέρος τῆς γῆς σκηνὰς, πρὸς δὲ τὴν θάλασσαν ἐχθρικὰ σημεῖα. Ἡ τοῦ Ῥεσχὶδ θηριωδία, ὁ ὁποῖος πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν ἕνα ἱερέα, δύο γυναῖκα καὶ πολλοὺς παῖδας διέταξε νὰ ἀνασκολοπίσωσιν, ἠνάγκασεν αὐτοὺς ἔτι μᾶλλον νὰ ἀποφασίσωσιν οὐδεμίαν σύμβασιν νὰ ἐπιχειρήσωσιν. Ὁ δὲ Ἰβραΐμης ἀνέμενεν ὅτι εἰς αὐτὸν ἤθελε παραδοθῇ ἡ πόλις. Ἀλλ' ὅτε ἀπήτησε νὰ ἀποστείλωσι πρὸς αὐτὸν διερμηνεῖς καὶ μεσίτας, ἔλαβεν ἀπάντησιν, «ἡμεῖς ἐσμὲν ἀγράμματοι ἄνθρωποι, δὲν εἴμεθα κάτοχοι πολλῶν γλωσσῶν, ἀλλὰ γινώσκομεν νὰ συνδικλεγώμεθα τὴν σπάθην καὶ τὸ ὅπλον μόνον ἀνὰ χεῖρας φέροντες.» Οἱ τοῦ Ἰβραΐμη Ἄραβες καὶ Αἰγύπτιοι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἴδει μέχρι τοῦδε χιόνας, ἔπασχον μυριοτρόπως ἐκ τοῦ χειμῶνος ὁ δὲ Ῥεσχὶδ εἶδε μετ' εὐχαρεσκείας ὅτι καὶ ἡ τοῦ Ἰβραΐμη τὴν 2 Μαρτίου γενομένη ἔφοδος ὅλως ἀπεκρούσθη.

(ἀκολουθεῖ).

ΣΑΠΦΩ.

μεταφράσεις

ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ Δ. ΣΤΑΜΑΤΑΚΗ.

(συνέχεια).

Γ'.

Εἶναι ἀναγκαῖον νὰ προσθέσωμεν, ὅτι αὕτη ἐζωογονήθη ὑπὸ τοῦ σφοδροῦ ἔρωτος τῆς τέχνης της;

Καὶ ἂν ἡ ποιητικὴ αὕτη σχολὴ, ἡ μορφωθεῖσα ἢ ἀναπτυχθεῖσα περὶ αὐτὴν, δὲν ἤθελε μαρτυρήσει τοῦτο, ἰδοὺ οἱ λόγοι, οὓς ἀπευθύνει αὐτὴ πρός τινα πλουσίαν καὶ ἀμαθῆ γυναῖκα:

« Θὰ ἀποθάνῃς ποτὲ, καὶ οὐδεμία ἀνάμνησις μετὰ τὴν ζωήν σου θὰ διαμείνῃ περὶ σοῦ, διότι ἀγνοεῖς τὰ ῥόδα τῆς Πιερίας, καὶ θὰ ἦσαι ἄσημος ἐν ταῖς σκηναῖς τοῦ Ἅδου, ἀνάμικτος τῷ ὁμίλῳ τῶν ὠχρῶν φασμάτων.»

Ὡς ἀγαπῶσα τὴν ποίησιν, ἠγάπα τὴν δόξαν. Ἔσχεν ἐν τῷ νῷ καὶ ἤλπισε ταύτην, ὡς πάντες οἱ ποιηταί. Καὶ ὁ στίχος ἔνθα ἐκφράζει τὴν πίστιν ταύτην ἐν τῷ μέλλοντι, ἔχει ὕφος διαβεβαιώσεως καὶ ἀξιοσημειώτου κύρους:

« Λέγω, ὅτι ἔσεται λόγος περὶ ἡμῶν ἐν τῷ μέλλοντι.»

ΙΑ'.

Ἀλλὰ θὰ ἔλειπέ τι τῇ Σαπφοῖ ὡς μεγάλῃ ἐντελεῖ ποιητρίᾳ, ἐὰν δὲν εἶχε συγκινηθῇ ἐκ τοῦ θεάματος τῆς φύσεως, ἐὰν οὐδέποτε εἶχεν ἐκφράσῃ εἰμὴ τὰ πάθη ἢ τὰ αἰσθήματα τῆς ψυχῆς της, ἐὰν οἱ στίχοι αὐτῆς ἐκ τινος μέρους δὲν εἶχον ἀνταυγάσει τὸν ἔξω κόσμον, τὰ δένδρα, τὸν οὐρανὸν, τὰ ἄνθη, τὰ πτηνά.

Πάντες οἱ μεγάλοι ποιηταὶ, καὶ αὐτοὶ οἱ δραματικοὶ, οἵτινες ὅμως φαίνεται ὅτι ἔπρεπε ν' ἀπορροφῶνται ἐκ μόνης τῆς ποιητικῆς ὑποθέσεως, ἐκυριεύθησαν ὑπὸ τῆς καλλονῆς τῆς φύσεως καὶ ἀνέμιξαν τὰ χρώματα αὐτῆς τοῖς αἰσθήμασι τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Ὁ Αἰσχύλος, ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Εὐριπίδης, ὁ Ἀριστοφάνης, μίγνυσι ταῖς μεγάλαις αὐτῶν τραγῳδίαις ἢ ταῖς ἀσέμνοις αὐτῶν κωμῳδίαις, τὰς αὔρας τοῦ Ὠκεανοῦ, τοὺς ἐλαιῶνας, τοὺς ἐρήμους λειμῶνας, « οὓς ἡ αἰδὼς ἀρδεύει, » καὶ τοὺς ἐξ ἀσφοδέλων ἀγροὺς, ἔνθα τέρπονται οἱ μεμυημένοι. Ὁ Σαικσπῆρος, ἐπίσης, καὶ ὁ Μολιέρος, μίγνυσι, κατὰ τὸ δο-